

การส่งเสริมและพัฒนานวัตกรรมเครือข่าย การเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

The Research and Development on Learning
Network Innovation of Teachers and Educational
Staff to Develop Student Quality in
Three Southern Border Provinces

เครือศรี วิเศษสุวรรณภูมิ¹ ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์²
อนุศักดิ์ ตั้งปณิธานวัฒน์³

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันผลิตครูในการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ของครู และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) จากบุคคลสามฝ่าย คือ นักวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ครูประจำการในโรงเรียนเครือข่าย และบุคลากรทางการศึกษาประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารระดับ

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

³ อาจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

* Corresponding author : e-mail: vkruasri@gmail.com : Tel 08 9733 6311

ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการเขตพื้นที่ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการ (Formal interview) และไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) ตลอดจนการทำสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน บทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษา และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และนวัตกรรมเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง (Sritrang Educational Network : SEN)

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ถูกคาดหวังให้มีหน้าที่จัดกิจกรรมให้สมาชิกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนางาน โดยเฉพาะการเปิดเวทีคุณภาพเพื่อนำเสนอผลการปฏิบัติที่ดี (Good Practice) และ ผลการปฏิบัติที่เลิศ (Best Practice) ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญ อาทิ ควรมีการอบรมในการใช้อินเทอร์เน็ตให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดทักษะทางเทคโนโลยีที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของ SEN ตลอดจนสามารถใช้ นวัตกรรมเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง (SEN) การจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ควรหาทุนสนับสนุนเพื่อให้การพัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรีตรังเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : นวัตกรรมเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง เครือข่ายการเรียนรู้

Abstract

This research was intended to study the role of teacher production institution for enhancing in teacher learning that effecting to the quality students , and is operate and propose on the promotional policy in educational quality development . The research was participational action research among three stakeholders , faculty researcher , school network teachers. The Educational staff were the school principals , supervisors , regional sections in nine regions , three southern border provinces. Questionnaire and interview were used for collecting data and focus group was including to gather the opinions on some problems. The innovation for sharing knowledge of teachers and researchers was Sritrang Educational Network : SEN

The researcher finding ware show that ;

The faculty of education played role in guiding for knowledge sharing by presenting on good practice and best practice , including on the job training for those teachers and the administrators continuously. For the suggestions , there should be promoted and strengthen the system to maintain SEN network be sustained by budgeting all location , to faculty of education , school for increasing computers and providing the facilities to the teachers and administrators.

บทนำ

ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การเดินทางของครูบุคลากรทางการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามีความเสี่ยงเป็นอย่างยิ่ง ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ค่อยๆ ลดลง เวลาที่จำกัด และการเดินทางที่อันตรายจึงเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลอย่างยิ่งต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและนำมาซึ่งคุณภาพผู้เรียนในที่สุดเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้อง มารวมตัวกันเพื่อร่วมกระบวนการแก้ไขปัญหา หรือแสวงหาแนวทางการพัฒนา โดยใช้หลักการทำงานแบบร่วมมือร่วมพลัง และใช้กระบวนการวิจัยเป็นกลไกในการค้นหาคำตอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้จริง และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น คณะศึกษาศาสตร์ เล็งเห็นว่า การจัดให้มีนวัตกรรมที่แก้ปัญหาดังกล่าว เป็นความสำคัญและถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อให้ครูในพื้นที่ที่มีเวทีในการแสดงความรู้สึก ความต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อนำไปสู่การจัดการความรู้ที่เป็นระบบ

อนึ่งหัวใจหลักในการก้าวสู่การประสานงานและการแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างเป็นธรรมชาติ คือชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice, CoP) ที่แต่ละคนในชุมชนมีความสนใจ และมีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่จะเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งผ่านการพบปะกันหรือผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และหากองค์การสามารถเชื่อมโยง CoP เข้าด้วยกันจะเป็นเครือข่าย (Social Network) ที่มีการปฏิบัติงานร่วมกันจากหลาย วัตถุประสงค์งาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตระหนักในบทบาทดังกล่าว ในฐานะที่เป็นสถาบันผลิตครู และเป็นองค์กรหลักทางการศึกษาในพื้นที่ จึงได้กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาขึ้น โดยใช้เครือข่ายการเรียนรู้เป็นกลไกในการค้นหาแนวทางการพัฒนาตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ใช้พื้นที่จังหวัดปัตตานีเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ การดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ ดำเนินถึงกรอบแนวคิดทางด้านวัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างองค์กร ภาวะผู้นำ และบริบทด้านความไม่สงบในพื้นที่ ตลอดจนสภาพสังคม เศรษฐกิจของพื้นที่เป็นสำคัญ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) ของบุคคลสามฝ่าย คือ นักวิจัยจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ครูประจำการในโรงเรียนเครือข่ายจำนวน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนเบญจมราชูทิศ โรงเรียนสุรธรรมโพลูนัย โรงเรียนสายบุรีแจ่งประชาคาร โรงเรียนสตรียะลา โรงเรียนนราธิวาส และโรงเรียนเทศบาล 1 บ้านจะบังติกอ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งแก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารระดับผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวนทั้งสิ้น 52 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ทั้งแบบที่เป็นทางการ (Formal interview) และไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) ตลอดจนการทำสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน บทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษา และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และ
นวัตกรรมเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง (Sritrang Educational Network : SEN) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น
3 ระยะ คือ 1. ขั้นวางแผน (Planning) 2. ขั้นปฏิบัติ (Action) และ 3. ขั้นสะท้อนผล (Reflection)

ผลการวิจัย

การวิจัยปรากฏผลดังนี้

ขั้นวางแผน

1. การระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
พบว่าปัญหาในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีดังนี้
 - 1) ครูผู้สอนมีเวลาสอนไม่เพียงพอ เพราะต้องเดินทางไป-กลับ ตามเวลาที่ทางทหารกำหนด
อีกทั้งยังมีงานอื่นอีกมากที่ต้องทำ อาทิ การตรวจฟันและสุขภาพนักเรียน งานธุรการ
โรงเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรและพัฒนาผู้เรียน ส่งผลให้มีเวลาในการเตรียมการสอน
และปฏิบัติการสอนไม่เพียงพอที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเป็นเลิศได้
 - 2) ในปีงบประมาณ 2553 มีโครงการอบรม สัมมนาตามโครงการไทยเข้มแข็งและ
โครงการอื่นๆจำนวนมากทำให้ครูต้องขาดสอนเพื่อเข้าร่วมอบรม สัมมนา
 - 3) ครูผู้สอนส่วนหนึ่งเป็นครูไม่ตรงวุฒิ ส่งผลให้จัดการเรียนการสอนไม่เต็มที่ เพราะมี
ปัญหาในการขาดวิทยุทัศน์ องค์ความรู้และทักษะในรายวิชาที่สอน
 - 4) ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดความจริงใจในการทุ่มเทในการจัดการศึกษา
 - 5) ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
 - 6) ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะศึกษานิเทศก์และผู้
อำนวยการโรงเรียนขาดวิทยุทัศน์และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่เนื่องจาก
ส่วนใหญ่เพิ่งได้รับการบรรจุในตำแหน่งดังกล่าวและส่วนหนึ่งมาจากภูมิภาคอื่น
จึงต้องใช้เวลาในการปรับตัวและศึกษาสภาพพื้นที่
 - 7) ขาดบรรยากาศในการทำงานที่กระตือรือร้น และทุ่มเท
 - 8) ครูและบุคลากรทางการศึกษาขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่อันเนื่อง
จากสถานการณ์ความไม่สงบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฆ่าและทำร้ายครู
ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ
2. จากปัญหาในข้อ 1 ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้ร่วมกันการวางแผนเพื่อแก้ปัญหา
คุณภาพผู้เรียนเป็น 2 ระดับ ดังนี้
 - 2.1) การวางแผนพัฒนาดตนเองในรูปของแผนพัฒนาดตนเองรายบุคคลหรือ ID Plan
 - 2.2) การวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันระดับเครือข่าย

ชั้นปฏิบัติ

การวิจัยครั้งนี้พบแนวปฏิบัติที่นำมาซึ่งความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ดังนี้

1. แนวทางในการแก้ปัญหาคุณภาพผู้เรียนพบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหามีประสิทธิผลสำเร็จคือ

1) การแก้ปัญหาที่มุ่งเน้นให้เกิดการแสดงบทบาท หน้าที่ของแต่ละกลุ่มอย่างจริงจัง

ดังนี้

กลุ่มผู้สอน มีบทบาทในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพื่อนำเสนอเป็นผลการปฏิบัติที่ดี (Good Practice) และผลการปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practice) เพื่อพัฒนาเป็นชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice) ต่อไป

กลุ่มบุคลากรทางการศึกษา อันได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนเครือข่ายทั้ง 6 โรง ตลอดจนศึกษานิเทศก์และผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีบทบาทในการส่งเสริม ประเมินและติดตามผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของครูอย่างจริงจัง รวมทั้ง พัฒนาบรรยากาศที่ส่งเสริมการทำงานให้กับครู

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีบทบาทในการจัดกิจกรรมให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนางาน โดยเฉพาะการเปิดเวทีคุณภาพเพื่อนำเสนอผลการปฏิบัติที่ดี (Good Practice) และ ผลการปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practice) ตลอดจนทำหน้าที่อบรมให้ความรู้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ชั้นสะท้อนผล

พบว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่ายได้สะท้อนคิดและสะท้อนผลการปฏิบัติ ดังนี้

1. ควรแสวงหาความร่วมมือเพิ่มเติมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย อาทิ เชิญชวนครูและบุคลากรทางการศึกษาเกษียณอายุที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการสอนและจัดการเรียนรู้เข้าร่วมเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรรวมกลุ่มครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาเพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงของครูที่มีประสบการณ์น้อย หรือครูไม่ตรงวุฒิ

2. การเปิดเวทีคุณภาพเพื่อให้มีการนำเสนอผลการปฏิบัติที่ดี และผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศเป็นกิจกรรมที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาพอใจมาก เพราะสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. การพัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง (SEN)

พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้สะท้อนคิดดังนี้

- 1) เครือข่ายการศึกษาศรีตรังมีความเหมาะสมกับบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรีตรังให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน
- 2) จัดกิจกรรมให้สมาชิกเครือข่ายได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อย่างสม่ำเสมอโดยมีการทำปฏิทินในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่แน่นอนและเพื่อเป็นการกระชับความสัมพันธ์

3) ควรมีการอบรมในการใช้อินเทอร์เน็ตให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้เกิดทักษะทางเทคโนโลยีที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ของ SEN ตลอดจนสามารถใช้นวัตกรรมเครือข่ายการศึกษาศรียัง (SEN) การจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งนี้ ควรหาทุนสนับสนุน เพื่อให้การพัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรียังให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

- 1) พัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรียัง ให้เป็นเครือข่ายทางสังคม (Social Network) เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างแท้จริง
- 2) พัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรียังเพื่อนำเสนอสาระร่วมสมัยทางการศึกษาอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยทั้งหมด สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาบทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่ายการศึกษาศรียังเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษารับบทบาท หน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี หากแต่ มีปัจจัยที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเนื่องมาจาก สถานการณ์ความไม่สงบเป็นสำคัญ ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องเดินทางไปกลับจากบ้านสู่โรงเรียน และจากโรงเรียนสู่บ้านตามกำหนดเวลาที่ทางฝ่ายมั่นคงกำหนดให้ไม่สามารถที่จะปฏิบัติงานนอกเหนือจากเวลาที่กำหนดได้ เพราะไม่มีใครรับรองความปลอดภัยได้ สอดคล้องกับ ผลการเสวนา เรื่อง การจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2553) ที่สรุปว่า แม้ว่าครูและบุคลากรทางการศึกษาจะมีความสามารถในการจัดการศึกษา มีอุดมการณ์มากพอ หากแต่ถูกจำกัดด้วยเวลาที่กำหนดโดยฝ่ายความมั่นคง เวลาเรียนจริงของนักเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากหนึ่งชั่วโมง จึงเหลือเพียงครึ่งชั่วโมง อีกทั้งยังต้องหยุดโรงเรียนตามความรุนแรงของสถานการณ์ ตลอดจนปิดตามประเพณีท้องถิ่น อาทิ วันฮารีรายอ เป็นต้น ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่อยากแสดงบทบาทของตัวเองให้เต็มที่ ครูอยากสอน ศึกษานิเทศก์อยากเข้าไปดูแล เพียงแต่ต้องการความมั่นใจว่า เมื่อเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่แล้วพวกเขาจะปลอดภัย และคำถามนี้ เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบจากฝ่ายความมั่นคง

อย่างไรก็ตามครูและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย มีความคาดหวังให้คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางการศึกษา ที่จะเป็นที่พึ่งของสถานศึกษาองค์กรวิชาชีพ ตลอดจนครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นศูนย์พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นสถาบันผลิตครูพันธุ์ใหม่ที่มีคุณภาพ ในขณะที่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่ายเห็นด้วยกับการพัฒนาเครือข่ายการศึกษาศรียังเพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้สนใจโดยทั่วไป

อนึ่งจากการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ผ่านมา เห็นได้ว่า การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและอุดมการณ์ของครูในพื้นที่ ผู้ร่วมวิชาชีพทำให้เกิดความภาคภูมิใจและเกิดกำลังใจในการเข้าสู่อาชีพครูเป็นอย่างยิ่ง

2. การนำเสนอผลการปฏิบัติที่ดีเลิศของสถานศึกษาในเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง

การนำเสนอผลการปฏิบัติที่ดีเลิศของสถานศึกษาในเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง เป็นผลจากการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบคำถามว่า หากแต่ละฝ่ายได้แสดงบทบาทของตนอย่างเต็มที่แล้ว จะส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมดังกล่าว เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำเอาผลการปฏิบัติที่ดีเลิศไปทดลองและขยายผลในโรงเรียนของตน ก่อให้เกิดชุมชนนักปฏิบัติที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวอันเนื่องมาจากสภาพปัญหาเดียวกัน ลักษณะทางภูมิสังคมเหมือนกัน สอดคล้องกับ สำนักงานเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ(2543) ที่สรุปไว้ว่า ผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จึงไม่ใช่เป็นแค่เพียงวิธีการทำงานที่ดี แต่เป็นการทำงานที่ดีกว่าหรือดีที่สุด ซึ่งมีทั้งการทำงานในเชิงระบบบริหาร เพื่อสรุปลองค้ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายการศึกษาศรีตรังและเทคนิควิธีการต่าง ๆ ทำให้ผลงานนั้นบรรลุเป้าหมายสูงสุด

3. เพื่อสรุปลองค้ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง

ในการวิจัยและพัฒนาส่งเสริมนวัตกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก่อให้เกิดประเด็นความรู้ใหม่ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมาซึ่งการตอบคำถามการวิจัย อาทิ ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ในเครือข่ายการศึกษาศรีตรัง ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง รูปแบบการบริหารเครือข่ายที่เหมาะสม ปัจจัย บริบทและเงื่อนไข ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่าย และผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากรทางการศึกษา องค์ความรู้ที่ได้ทั้งหมดมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่เกิดจากการจัดการความรู้ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า ส่วนองค์กรที่ไม่ประสบความสำเร็จ มักเป็นองค์กรที่ไม่ใช่กลุ่มขององค์กรที่มีลักษณะที่ปรึกษา โดยอาจจะยังไม่มีค่านิยม ไม่มีวัฒนธรรมระบบการทำงานขององค์กรที่เอื้อ และไม่มีบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ โดยเฉพาะหากเกิดจากการ “สั่ง” จากผู้บริหารแล้ว มักจะไม่ประสบความสำเร็จแบบยั่งยืนรูปแบบการบริหารเครือข่ายจึงต้องมีทั้งแนวคิดและแนวราบ

ในระยะแรกอาจจะมีการส่งความรู้มาลงในฐานข้อมูลในเบื้องต้น เพราะต้องปฏิบัติตามนโยบายและคำสั่ง ดังนั้น คุณภาพเนื้อหาของความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอด มักจะมีคุณภาพต่ำกว่าสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้นมีความรู้จริง นั้นหมายความว่า การถ่ายทอดความรู้ต้องอยู่บนพื้นฐานของ “ความสมัครใจ” เป็นหลัก ในจุดของการเปลี่ยนแปลงนั้น การแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและเป็นระบบมากขึ้น ในแต่ละทีมจำเป็นต้องมีความหลากหลาย จึงควรมีการก่อตั้งชุมชนนักปฏิบัติ “Community of Practice, CoP) ที่แต่ละคนในชุมชนมีความสนใจและมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ที่จะเข้ามาแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งผ่านการพบปะกัน หรือผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต และหากองค์กรสามารถเชื่อมโยง CoP เข้าด้วยกัน จะเป็นเครือข่าย (Social Network) ที่มีการปฏิบัติงานร่วมกันหลายๆงาน CoP จะก้าวหน้าและยั่งยืนได้นั้น สำคัญอยู่ที่ “คน” มากกว่า เทคโนโลยีหรือไอที โดยเป็นเรื่องของการปลูกฝังวัฒนธรรมของการแบ่งปันความรู้ เป็นการสร้างพลังร่วมกัน คำว่า “Knowledge Sharing is Power” นั้นหมายความว่า จากการให้ความรู้ ทำให้อย่างน้อยเรารู้จริงมากขึ้น และจากผลของการให้

เราจะเป็นผู้รับความรู้ใหม่ ๆ จากผู้ที่เราให้ความรู้ไปเป็นการแลกเปลี่ยนกัน ทำให้เรามีความรู้เพิ่มมากขึ้น CoP จะช่วยให้องค์กรที่มีการเติบโต มีการกระจายพื้นที่ทำงานในหลายพื้นที่ สามารถเชื่อมโยงช่วยเหลือการปฏิบัติงาน และการแลกเปลี่ยนความรู้นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสมาชิกใน CoP เอง ซึ่งจะดีกว่าการจัดการและประสานงานตามสายบังคับบัญชาในรูปแบบปกติ

จากการบริหารเครือข่าย SEN ที่ใช้หลักการมีส่วนร่วม การบริหารแบบแนวราบที่ไม่มีการสั่งการ หากทุกคนปฏิบัติด้วยใจ และที่สำคัญส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเป็นกันเองของผู้จัดการ เครือข่ายและนักวิจัย ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาประทับใจ และมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางเครือข่ายได้จัดขึ้น พร้อมไปกับความรู้สึกรักเป็นเจ้าของเครือข่าย SEN ร่วมกัน ที่ทุกคนในเครือข่ายต้องช่วยกันสร้างให้เครือข่าย SEN ให้เข้มแข็งและคงอยู่ตลอดไป เปรียบเสมือน มรดกทางปัญญาที่ถูกถ่ายทอดไปยังคนรุ่นแล้วรุ่นเล่าตลอดไป ซึ่งทั้งหมดนี้ สอดคล้องกับพิชิต ฤทธิ์เจริญและศุภวรรณ เล็กวิไล (2544) ที่ได้วิจัยเรื่อง การปฏิรูปทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพ ผู้เรียนและพบว่า การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ต้องอาศัยรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจ การใช้ประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน รวมทั้งภาวะผู้นำของผู้บริหาร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็ง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชนิษฐา กาญจนรังสันทน์ (2536) และ Putnam (1993) ซึ่งกล่าวไว้ว่า “การจัดการเป็นหัวใจของเครือข่ายเป็นหัวใจ ให้เกิดการจัดการร่วมกัน การเริ่มต้นของเครือข่ายนั้น ไม่ได้เริ่มอย่างที่คิด และมันไม่ได้โตอย่างที่คิด บางคนคิดไกลไปถึงขั้นที่จะเชื่อมโยงเครือข่ายทั่วประเทศนะเข้าด้วยกัน ซึ่งไม่รู้จะเข้ากันได้อย่างไร เพราะสภาพจริง ๆ ของการเกิดขึ้นของเครือข่าย เกิดจากองค์กรเล็กองค์กรหนึ่ง แล้วขยายผลการเรียนรู้ ของตัวเองไปสู่องค์กรอื่น กลายเป็นเครือข่ายขององค์กรที่อยู่ใน แวดวงเดียวกัน” และสอดคล้องกับ สมาน อัสวภูมิ (2549) ซึ่งศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนา คณะกรรมการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ 1 และพบว่า การบริหารโรงเรียนสมัยใหม่ต้องใช้เครือข่ายซึ่งเป็นเพื่อนโรงเรียนด้วยกัน ครูผู้สอนในสาขาเดียวกัน ทำให้มีคู่คิด เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน ทำให้เกิดความมั่นใจ ในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายยังต้องเริ่มต้นด้วยกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความผูกพัน ความเสียสละ และความเป็นครู อย่างแท้จริง สอดคล้องกับภักดี รัชตวิภาสนันท์ (2548) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนา สมรรถนะครูเครือข่ายวิทยาศาสตร์กายภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษาเขต ภาคเหนือตอนบน พบว่า ครูมีภาระงานมากทั้งงานด้านการเรียนการสอนและงานกิจกรรมอื่นๆ ของ โรงเรียนที่ผู้บริหารมอบหมาย ทำให้ครูมีเวลาน้อยที่จะพัฒนาตนเองและพัฒนาการเรียนการสอนให้มี คุณภาพสูงสุด ทำให้ครูขาดการกระตือรือร้น ขาดขวัญและกำลังใจที่จะพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ยังพบว่า พื้นที่ทางไกล กันดารและ ไม่มีความปลอดภัย ทำให้การนิเทศ ไม่ต่อเนื่อง ครูจึงมีความกระตือรือร้นน้อย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ครูและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย มีความคาดหวังให้คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีบทบาทในการเป็นผู้นำทางการศึกษา ที่จะเป็นที่พึ่งของสถานศึกษา องค์กรวิชาชีพ ตลอดจนครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นศูนย์พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ และที่สำคัญที่สุดคือ เป็นสถาบันผลิตครูพันธุ์ใหม่ที่มีคุณภาพ ในขณะที่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาในเครือข่าย เห็นด้วยกับการพัฒนาเครือข่าย การศึกษาศรียัง เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้สนใจโดยทั่วไป

2. กระบวนการเรียนรู้ในเครือข่ายการศึกษาศรียังพบว่ามีลักษณะ สำคัญคือ มีการปฏิบัติ บนพื้นฐานความรู้และสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติ มีชุดคำถามประกอบการปฏิบัติงานเพื่อ ค้นคว้าหาคำตอบที่นำไปสู่ความสำเร็จ มีการเก็บบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการถอดบทเรียน หลังการปฏิบัติ มีการสรุปผลการปฏิบัติงานเป็นองค์ความรู้ของผู้ปฏิบัติเอง นำมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ตลอดจนนำผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปพัฒนางาน

3. ลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็งควรมีลักษณะสำคัญ 5 ประการดังนี้ ทุกฝ่าย มีความตั้งใจ มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีการนิเทศติดตามผล มีการพัฒนาต่อยอดและมีการแตกหน่อ ของเครือข่าย

4. รูปแบบการบริหารเครือข่ายที่เหมาะสมมีรูปแบบการบริหารใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ การบริหารเครือข่ายตามแนวคิด รูปแบบการบริหารเครือข่ายในแนวราบ สำหรับปัจจัยบริบท และเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของเครือข่ายการศึกษาศรียัง (SEN) ประกอบด้วยเลือกสถานศึกษา ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมเครือข่าย มีแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ มีรูปแบบการบริหารที่เหมาะสม

5. ผลการศึกษาเพื่อเสนอแนะนโยบายการส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการ ศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน นำมาซึ่งข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

- 1) กำหนดภาระงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ชัดเจน และเป็นรูปธรรม เพื่อให้มีเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) ปรับรูปแบบการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความต่อเนื่องในรูปแบบของ e-training ที่ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา
- 3) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาสมรรถนะทางเทคโนโลยีและการใช้เครือข่ายทางสังคม (Social Network) ให้กับครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 4) ส่งเสริมให้โรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย และเพียงพอ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน และใช้เป็น เครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ร่วมวิชาชีพอื่น ๆ
- 5) ร่วมมือกับองค์กรอื่น อาทิ องค์กรโทรศัพท์เพื่อให้มีการพัฒนาเครือข่ายโทรศัพท์ อินเทอร์เน็ตให้ครอบคลุมทุกพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

- 6) จัดสรรเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย เพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้จัดซื้อคอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก เป็นของตนเอง
- 7) พัฒนารูปแบบการเพิ่มวิทยฐานะให้เป็นการเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาผลการปฏิบัติงานของครูจากคุณภาพของผู้เรียน
- 8) พัฒนาระบบรักษาความปลอดภัยที่ดีสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้ปฏิบัติงานอย่างเต็มที่และมีความสุข
- 9) พัฒนารูปแบบการนิเทศติดตามการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง และยั่งยืน
- 10) ต่ออายุราชการให้กับครูเกษียณในพื้นที่มีประสบการณ์ มีความสามารถให้ทำงานต่อไปได้ โดยเฉพาะครูผู้สอนในสาขาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการในพื้นที่
- 11) ร่วมกันผลิตและพัฒนา นักศึกษาครู เพื่อให้เป็นครูพันธุ์ใหม่ที่เก่งและดี เพื่อช่วยกันพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชนัญญา กาญจนสินนท์. (2536). โครงสร้างและการเข้าถึงเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบในชนบท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2553). รายงานผลการสัมมนาการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. (เอกสารโรเนียว)
- พิชิต ฤทธิ์จรรยาและศุภวรรณ เล็กวิไล. (2544). รายงานวิจัยวิจัยเรื่อง การปฏิรูปทั้งโรงเรียนเพื่อพัฒนาคุณผู้เรียน. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ภักดี รัชตวิภาสนันท์. (2548). รายงานวิจัยเรื่องการพัฒนาสมรรถนะครูเครือข่ายวิทยาศาสตร์กายภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษาเขตภาคเหนือตอนบน. เอกสารประกอบการสัมมนา
- สมาน อัครภูมิ. (2549). การศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการบริหารสถานศึกษา การพัฒนา. เอกสารประกอบการสัมมนาคณะกรรมการการสถานศึกษาและสถานศึกษาเครือข่ายของผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ รุ่นที่ 1. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2543). การจัดการความรู้สำหรับผู้บริหาร. (เอกสารโรเนียว)
- Putnam, Robert D. (1993). *Making Democracy Work; Civic traditions in Modern Italy*. Princeton, N.J.